

IVANA PECHÁČKOVÁ

OSÍDLENÍ A OBYVATELSTVO

I. Pecháčková: *Settlement and population*. – Geografie – Sborník ČGS, 103, 3, pp. 237 – 252 (1998). – This article deals with the problem of inhabitants and the development of settlement in the area of the former military area Ralsko. Because of this fact some statistical sources were hard to find and some were not possible to find at all. The article summarizes the development of this space from the historical point of view – the influence of the establishment and closure of the military area on the changes in demographic structure and the present situation of the communities.

KEY WORDS: former military area – population structure – presuppositions for the further population development.

1. Vymezení a organizace území

Území bývalého vojenského prostoru Ralsko se nachází v jihovýchodní části českolipského okresu v těsné blízkosti hranice s územím okresu Liberec. Území je vzdálené od hlavních komunikací i větších středisek osídlení. Největšími městy v nejbližším okolí jsou Mladá Boleslav (45 tis. obyvatel), Česká Lípa (40 tis.) a Liberec (100 tis.). Z menších měst položených na okraji prostoru jsou nejvýznamnější Mimoň, Doksy a Stráž pod Ralskem.

Rozloha bývalého vojenského prostoru činila přibližně 24 986 ha, což představovalo 21,5 % rozlohy okresu Česká Lípa. Ralsko bylo druhým plošně největším vojenským prostorem na území České republiky. Pro vojenské účely bylo používáno přibližně 60 km². Území vojenského prostoru přesahovalo hranice okresu Česká Lípa a dotčenými sídly byly také Bělá pod Bezdězem (okres Mladá Boleslav) a Osečná (okres Liberec).

Vojenský prostor byl zřízen v roce 1949, v letech 1968 až 1991 byl využíván vojsky Sovětské armády. Na základě mezistátních dohod z roku 1990 opustila

Tab. 1. – Stávající správní vymezení obce Ralsko (leden 1998)

Části obce	Katastrální území	Sídelní lokality
1. Kuřivody	1. Kuřivody	1. Kuřivody
2. Boreček	2. Boreček	2. Boreček
3. Horní Krupá	3. Horní Krupá	3. Dolní Krupá
4. Hradčany nad Ploučnicí	4. Hradčany nad Ploučnicí	4. Hradčany nad Ploučnicí
5. Jabloneček	5. Jabloneček	5. Jabloneček
6. Náhlov	6. Náhlov	6. Náhlov
7. Ploužnice pod Ralskem	7. Ploužnice pod Ralskem	7. Ploužnice pod Ralskem, Hvězdov
8. Svěbořice	8. Svěbořice	8. Svěbořice

Pramen: Obecní úřad Ralsko

sovětská posádka vojenský prostor v roce 1991, zároveň byl vládou ČSFR 5. 9. 1991 vojenský výcvikový prostor Ralsko zrušen a pro civilní sektor k 31. 12. 1991 uvolněn. Samostatná obec Ralsko byla vyhlášena 1. 1. 1992, v březnu 1992 začalo pracovat obecní zastupitelstvo. Usnesením vlády ČSFR č. 542/92 došlo ke změnám ve správním vymezení a uspořádání obce, administrativním sídlem se staly Kuřivody.

2. Historie

2.1 Historie vzniku a zániku vojenského výcvikového prostoru Ralsko

Území bývalého vojenského výcvikového prostoru Ralsko patřilo vždy k chudšímu území okresu Česká Lípa, vždy šlo o území málo ekonomicky rozvinuté se špatnou dopravní dostupností. Převážná část území byla zalesněna.

Ekonomika Ralska byla historicky vázána na podmínky přírodního prostředí. Hlavní obživou původního obyvatelstva byla práce v lese, zemědělství, domácí práce, později rekreace a lázeňství. Řada obcí trpěla nedostatkem vody a půda, využívaná k zemědělským účelům, nebyla nikterak kvalitní a neumožňovala dosažení větších výnosů. Na většině území se proto prosadil spíše pastvinářský chov dobytka.

S rozvojem průmyslu (především dřevozpracujícího) v Mimoní v 19. století odcházela valná část obyvatelstva za prací do města a od přelomu 20. století postihly budoucí území vojenského prostoru depopulační tendence. Hustota obyvatelstva byla již před 2. světovou válkou výrazně nižší než v sousedních průmyslově či zemědělsky vyspělejších oblastech. Východní a jihovýchodní hranice tehdejšího okresu se zároveň kryla s jazykovou a národnostní hranicí Čechů a Němců. Většinu obyvatelstva budoucího vojenského prostoru v té době představovalo německé obyvatelstvo, na které se ovšem po válce vztahovalo nařízení o odsunu.

Důvodem rozhodnutí o umístění vojenského výcvikového prostoru byly zkušenosti z 2. světové války (potřeba prostoru pro výcvik armády v náročných terénních podmínkách, nácvik součinnosti různých druhů vojsk letectva, dělostřelectva a tankistů. Řídce osídlené území mezi Bezdězem a Ralskem tyto podmínky splňovalo. Dalším významným argumentem bylo hradčanské vojenské letiště, jehož výstavbu zahájila německá armáda v březnu 1945 a až do konce války zde působila německá vojenská posádka. Hned po válce byl k zajištění bezpečnosti českého obyvatelstva a posílení českého živilu v pohraničí do Hradčan vyslán vojenský útvar „Strážné letky“, jehož příslušníci i s rodinami se zde natrvalo usadili.

Jednání o zřízení vojenského výcvikového tábora probíhala od prvních mírových dní v roce 1945. Zákonem Československé republiky ze dne 27. 4. 1949 č. 169/1949 Sb. bylo rozhodnuto dnem 1. 7. 1950 zřídit vojenský výcvikový prostor Ralsko pro potřeby výcviku vojsk ČSA. Vysídlení obyvatelstva bylo ukončeno k 31. 10. 1952. Území bývalého vojenského prostoru tvořilo jednu jednotku, výkonem obecní správy podle zákona č. 169/1949 Sb. o vojenských újezdech byl pověřen újezdní úřad vojenského újezdu v rozsahu obdobnému obecním úřadům.

Vznikající vojenský prostor přispěl k naprostému zániku asi 30 sídel a zcela změnil charakter obcí které přežily (např. vyhlášené rekreační letoviště Hradčany atd.).

Po vstupu Sovětských vojsk v roce 1968 byl vojenský prostor v přímé podřízenosti velení Střední skupiny vojsk SSSR na území Československa (štáb v Milovicích).

V letech 1969 – 1989 byly vybudovány rozsáhlé areály pro ubytování vojsk i rodinných příslušníků, parky techniky a řada muničních skladů. V prostoru trvale žilo více než 20 000 vojáků a rodinných příslušníků ze SSSR, kteří byli soustředěni v lokalitách Kuřivody, Hradčany, Vrchbělá, Hvězdov I a II, Svěbořice, Nový Dvůr, Jablonec, Jezová. Českoslovenští občané zůstali pouze v sídlech Hradčany, Ploužnice, Náhlov, Boreček (převážně to byli zaměstnanci VLS Mimoň a pracovníci ČSA.

Více než dvacetileté využívání prostoru Sovětskou armádou po roce 1968 přineslo kromě výstavby vojenských objektů především likvidaci původního stavebního fondu a historicky cenných objektů. Velká část využívané plochy byla kontaminována, znečištěna nebo vyžaduje pyrotechnickou očistu.

Další postižení území bylo způsobeno těžbou a úpravou uranové rudy probíhající od počátku 70. let v dobovacím prostoru Stráž pod Ralskem (Hamr na Jezeře).

Sovětská posádka opustila bývalý vojenský prostor v roce 1991. Následovalo zrušení vojenského prostoru, uvolnění pro civilní sektor, vznik samostatné obce Ralsko a změny v jejím novém správním vymezení.

Po odchodu sovětské armády bylo pro veřejný sektor uvolněno rozsáhlé území plné kontrastů: území nedotčená antropogenní činností s významnými přírodními hodnotami; území silně postižené pyrotechnickou zátěží, zátěží z těžby uranu, kontaminací půdy, atd; zainvestované území s rozsáhlým stavebním fondem, ale v současné době nevyužívané a zdevastované.

Ralsko je především jedinečným územím z hlediska jeho přírodních hodnot. Podle odborných údajů zůstalo téměř 90 % jeho území za posledních 50 let nedotčeno přímým působením člověka. Jen málokde ve střední Evropě lze najít tak velké a souvislé území ponechané ve své podstatě jen přírodnímu vývoji. Z tohoto hlediska lze považovat Ralsko za jedno z nejceněnějších území ve střední Evropě. V současné době se hledá nové využití tohoto rozsáhlého specifického území.

2.2 Historie demografického vývoje území vojenského výcvikového prostoru Ralsko

Souvislá časová řada údajů o počtu obyvatelstva obce Ralsko začíná rokem 1869, který je počátkem pravidelného sčítání lidu, domů a bytů podle obcí bývalé ČSSR. Z důvodů utajování informací o vojenských prostorech je obtížné získat souvislé časové řady o populační velikosti jednotlivých částí obce Ralsko a ani Sčítání lidu, domů a bytů tyto údaje neuvádí.

Chudé, špatně dostupné a málo zalidněné území bývalého vojenského prostoru Ralsko postihly od poloviny 19. století depopulační tendence. Důvodem byl rozvoj průmyslové výroby ve významnějších centrech osídlení v nejbližším přílehlém prostoru, především v Mimoňi (výroba nábytku a pian). Přírodní

Tab. 2 – Vývoj počtu obyvatelstva obce Ralsko 1850 – 1991

Rok	1869	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991
Počet obyvatel	8 275	7 773	6 747	6 427	6 221	3 494	831	768	571	524

Pramen: Retrospektivní lexikon obcí 1850 – 1970, SLBD 1980, SLBD 1991

Tab. 3 – Přehled obcí na území VVP Ralsko v letech 1910 – 1938

Obec – část obce	Počet obyvatel		Počet domů
	1910	1938	1938
Černá Novina – Schwarzwald	107	97	24
– Dolní Novina – Böhm. Neuland	172	149	33
Holičky – Hultschen	171	165	42
Hvězdov – Höflitz	537	562	90
Horní Krupá – Ob. Krupai	272	305	–
Jablonec – Gablonz	329	314	85
– Chlum – Chlum	67	52	16
– Pytlíkovský Mlýn	9	12	–
– Prosička – Prosicka	51	54	14
Jezová – Jesowai	361	–	71
Kotel – Kessel	243	229	–
– Sobákov – Sobaken	127	143	–
Křída – Kridai	131	127	32
Hradčany – Kummer	405	370	97
Kuřivody – Hühnerwasser	937	924	226
– Strážov – Strassdorf	38	38	13
Náhlov – Nahlau	137	121	17
– Kracmanov – Kratzdorf	89	89	27
– Dolní Okna – Heide	31	26	7
Olšina – Wolschen	232	213	44
Palohlavy – Halbehaupt	284	263	61
Plouznice – Plauschnitz	414	425	86
Proseč – Proschwitz	169	143	33
– Kostřice – Kosterlitz	56	49	13
– Nový Mlýn	28	19	–
Svébořice – Schwabitz	635	615	142
Vrchbělá	–	390	–
Židlov – Schidel	390	375	81
Celkem	6 651	6 485	–

Pramen: Okresní vlastivědné muzeum Česká Lípa (Výstava Ralsko včera, dnes a zítra, 1995)
Poznámka: – údaj nezjištěn

podmínky a ráz krajiny poskytovaly sice možnosti pro chov dobytka, domácí práce a práce v lese, ale pracovní možnosti ve městě přinášely jednodušší obživu.

V období 1900 – 1938 se na budoucím území vojenského prostoru nacházelo asi 30 obcí, jejich částí a samot a žilo zde přibližně 6 500 (7 000) obyvatel. Většinu původního obyvatelstva tvořili Němci. Jména původních obcí dnes připomínají pouze místní názvy na dobových mapách. Jednoznačně největším sídlem v území v té době byly Kuřivody, k dalším významným obcím patřily Svébořice, Hvězdov, Plouznice, Jezová a Jablonec.

Významným mezníkem, který citelně zasáhl do demografického vývoje obyvatelstva v oblasti byla 2. světová válka. Před válkou utíkali němečtí antifašisté a české obyvatelstvo do vnitrozemí, po válce se vraceli čeští i němečtí starousedlíci zpět. Poválečné rozhodnutí o odsunu německého obyvatelstva postihlo většinu obyvatelstva obcí budoucího vojenského prostoru, téměř veškerý majetek Němců s výjimkou osobních věcí podléhal konfiskaci. Část Němců odešla ještě před zahájením organizovaného odsunu v roce 1946, který byl ještě téhož roku dokončen. Současně s odsunem probíhalo nové osidlování především ze středočeského prostoru (Praha, Čáslav, Kolín, Poděbrady, Nymburk, Mladá Boleslav a přilehlého okolí (Mnichovo Hradiště, které za války patřilo k vnitrozemí). Zpočátku bylo osidlování velmi živelné, a docházelo jednak k „přelidnění“ a nebo naopak nedostatku hospodářů na zemědělských usedlostech, řemeslníků v živnostech a různých dílnách. Např. noví obyvatelé Hradčan přicházeli hlavně z Prahy a okolí, neboť znali Hradčany z předválečné doby jako oblíbené a vyhledávané letovisko. Později usměřňovala proudy nového obyvatelstva osidlovací komise ministerstva zemědělství.

Proud českých přistěhovalců nenahradil úbytek německého obyvatelstva a hustota poválečného osídlení nedosáhla stavu před 2. světovou válkou. Důvodem byly úvahy o vzniku vojenského prostoru, které začaly hned v prvních poválečných dnech a způsobily značnou nejistotu obyvatelstva. Např. již v roce 1946 zprávy z obcí Plouznice a Hvězdov hovoří o zastavení osidlování, přesto že jsou volné usedlosti, byla zastavena výstavba a úpravy v obci. Stoupající požadavky ze strany armády a vleklost jednání negativně ovlivnily zájem osídlenců.

Rozhodnutí o vybudování vojenského výcvikového prostoru a následující vysídlovací akce ukončily naděje na stabilizaci obyvatelstva a poválečnou obnovu obcí. Obyvatelstvo bylo přestěhováno do jiných částí okresu Česká Lípa a do pohraničních oblastí jižních a jihozápadních Čech.

Vojenská činnost v území v období 1950 – 1991 prakticky zlikvidovala někdejší sídelní strukturu a násilně přerušila demografický vývoj. Úbytek obyvatel za toto období činil 85 % trvale bydlícího obyvatelstva a v současné době neexistuje obyvatelstvo s trvalejším vztahem k tomuto prostoru.

2.3 Historie jednotlivých sídel

2.3.1 Kuřivody

Kuřivody (původní německý název Hühnerwasser) se nacházejí 9 km jihozápadně od Mimoně na staré obchodní stezce Žitava – Praha. Právě tato poloha byla příčinou toho, že se Kuřivody staly jednak nejvýznamnějším střediskem prostoru Ralska, ale zároveň v historii značně trpěly vojenskými taženými. Pozdější propojení a křížení komunikací Mnichovo Hradiště – Mímoň a Bělá pod Bezdězem – Osečná postavení Kuřivod ještě posílily.

Městečko pochází přibližně z roku 1293 a za svůj původ vděčí město dřevařům a uhlířům. Kuřivody se vyznačovaly městským typem zástavby (náměstí, ulice, radnice, zámek, roubené domy s podsíněmi, kostel, fara, škola, mariánský sloup atd.).

Farní kostel byl zasvěcen sv. Havlovi, nechala ho postavit r. 1724 hraběnka Markéta z Valdštejna a byl pod správou Bezdězu. Škola byla vybudována v roce 1813, měla 5 a více tříd. Od roku 1868 měly Kuřivody významnou poštovní stanici s telefonem a telegrafem, procházela tudy poštovní doprava mezi Žitavou a Prahou, nejbližší železniční stanicí byla Mímoň. K významným budovám ve městě patřila radnice s městským archívem vybudovaná v roce 1889. Jednou z nejstarších staveb byl panský zámek (třídílná stavba s rodovým znakem Berků nad hlavní bránou, postavená pravděpodobně v 16. století).

Kuřivody byly obklopeny rozsáhlými lesy a staly se významným „letním ozdravným místem“. Hlavní obživou obyvatelstva bylo zemědělství a práce v lese, rukodělná výroba

Tab. 4 – Vývoj počtu trvale bydlicích obyvatel – Kuřivody

Rok	1896	1900	1910	1934	1938	1939	1991	1996	1998
Počet obyvatel	1 510	1 014	1 055	827	924	826	88	208	208

Pramen: ÚPN VÚC Ralsko, obecní úřad Ralsko v Kuřivodech (leden 1998)

a drobný obchod. Již v roce 1684 byl ve městě založen tkalcovský cech, později vznikla sklářská huť (1722 mistrem Kašpar Bayer). Tkalcovství mělo významné místo i v 19. století, po roce 1900 se mnoho rodin živilo košíkářstvím nebo opracováním polotovárů pro mimoňskou nábytkářskou továrnu (díly k židlím).

Před vysídlením byly Kuřivody nejuvýznamnějším sídlem prostoru, vojenskou činností byla původní struktura sídla zcela zničena. V období pobytu sovětské armády zde byl vybudován rozsáhlý kasárenský komplex s vazbou na cvičiště a střelnice. Vlastní sídlo mělo funkci ubytovací (366 bytových jednotek, ubytovny, obchody, kluby, škola, kulturní dům, ruská a česká prádelna, čajovna, sklady, automobilové útvary). Navazující střelnice, cvičiště a parky techniky způsobily ekologickou zátěž a silnou devastace objektů a pozemků.

Po likvidaci vojenského prostoru zůstalo sídlo prázdné. V období 1991 – 1992 bylo do Kuřivod ve třech vlnách přesídleno obyvatelstvo z Kyjevské černobylské oblasti. Celkem se přistěhovalo 58 rodin, tj. 185 obyvatel. Zbytek obyvatelstva tvoří přibližně 7 českých rodin, tj. 23 osob. Velkým problémem bydlicího obyvatelstva zůstává absence pracovních příležitostí v místě.

V současné době je obydleno 11 izolovaných rodinných domů a 16 řadových finských domů s 32 bytovými jednotkami. Zatím bez využití zůstávají 3 bytové domy typu Kyjev (225 bytových jednotek) a 1 panelový dům typu BANKS (56 bytových jednotek). Značné plochy zaujímají výrobně skladovací území bývalých vojenských útvarů (dělostřelecký, ženijní, velení střelnice apod.).

Urbanistická studie Kuřivody předpokládá udržení a nárůst populační velikosti sídla. Sídlo by se mělo stát střediskem celého prostoru, které by koncentrovalo administrativní služby, pracovní příležitosti a zařízení občanské vybavenosti. K rozšíření bytového fondu by měla přispět modernizace tří panelových domů typu Kyjev, výstavba nových rodinných domů a bytových domů.

Výhledová velikost sídla byla navržena na hranici 1 000 trvale bydlicích. Tento přírůstek obyvatel bude úzce spjat s vývojem pracovních příležitostí, modernizací a výstavbou nových bytových jednotek. Rozvoj celého sídla je však podmíněn celkovým oživením bývalého vojenského prostoru Ralsko.

2.3.2 Boreček

V místě dnešního sídla Boreček (původní německý název Haidedörfel) býval původně vrchnostenský dvůr s názvem Brenner Heide a obora s hájovnou. V oboře, na místě zvaném Pusté údolí, roku 1712 vévodkyně Anna Marie Františka z Toskany nechala postavit kapli sv. Jiljí s poustevnou. Často zde pobývala již od dětství a v dospělém věku vyjížděla do obory na lov lesní zvěře. Proto byla kaple zasvěcena patronům vysoké zvěře a myslivosti. Roku 1790 se pod jménem Annahayd připomíná myslivna a kaple, ale v daleko menších rozměrech proti původnímu stavu. I později sloužily tyto objekty jako lovecký zámeček, který byl za účelem lovu hojně navštěvován vrchností. Dnes se toto místo jmenuje „Eustachova kaple“ podle jedno z patronů.

Pozemky byly později rozparcelovány a vznikla nová ves Annahau, či Heidedörfel. Roku 1834 již měla 22 domů a myslivnu, místní obyvatelé se živilí především zemědělstvím nebo dojížděli za prací do Mimoně.

Do roku 1850 měl Boreček samostatnou rychtu, ale pak byl připojen k Brenně. Obyvatelé se sice v roce 1911 pokoušeli o osamostatnění, ale bez úspěchu. Za první republiky byla u obce pila s vlastním náhonem, ale zanikla krátce po válce.

V roce 1944 byl německým majitelem založen provoz kafilerie. Po roce 1945 byl podnik znárodněn a jmenoval se Ústav pro neškodné zpracování konfiskátů a uhynulých zvířat, čásem změnil název na Veterinární a asanační ústav Mimoň. Od 1. 1. 1993 byl zprivatizován a Severočeský asanační podnik s. r. o. Mimoň zde zpracovává z části severních i východních Čech uhynulá zvířata a odpady živočišného původu z masokombinátů.

Po roce 1945 byla osada Boreček zahrnuta do vojenského prostoru. Byl zde výsadkový prapor s „padáčkárnou“ na sušení padáků (tento objekt patřil později Vojenskému výzkumnému ústavu), trvalé bydlení a Veterinární asanační ústav.

K Borečků dříve patřila také místní část zvaná Papírna. Nacházela se ve směru na Hradčany po proudu řeky Ploučnice. Zde v roce 1787 postavil Daniel Příhoda z Mimoně mlýn s papírnou a jeho syn přistavil později další objekty, most přes řeku a sochu sv. Jana, jejíž dvoumetrový podstavec je zachován na místě dodnes. V roce 1843 zdědil papírnu Karel Příhoda, ale provoz nebyl úspěšný a práce byla zastavena. Objekt byl využíván jako brusírna skla a výroba plstěného zboží. V roce 1875 budovy vyhořely a již nikdy nebyly obnoveny.

Tab. – 5 – Počet trvale bydlících obyvatel – Boreček

Rok	1987	1994	1995	1996	1998
Počet obyvatel	78	70	62	62	69

Pramen: Českolipský deník 1996 – Encyklopedie okresu, Okresní archiv Česká Lípa, Obecní úřad Ralsko (leden 1998)

V současné době je v Borečku trvale obydleno 13 rodinných domů a 1 bytový dům, další 3 rodinné domy jsou v rekonstrukci. Stávající ubytovací kapacity jsou přechodně využívány jako ubytovny Institutem civilní ochrany Lázně Bohdaneč. Vzhledem k umístěnému Státnímu asanačnímu ústavu v Borečku a jeho ochrannému hygienickému pásmu je tato lokalita pro trvalé bydlení nevhodná. Urbanistická studie Borečku nepředpokládá novou bytovou výstavbu, navrhuje zachování současné populační velikosti obce.

2.3.3 Horní Krupá

Zbytky této zapomenuté obce se nalézají 2 km východně od Kuřivod. Ves Krupá (původní německý název Krupai) patří mezi nejstarší sídla okresu Česká Lípa, připomínána je již od roku 1229 jako „Chrupi“ a její původní základ se nachází v místech dnešní obce Dolní Krupá (okres Mladá Boleslav). Stával zde od nepaměti kostel patřící pod farní správu v Bezdězu. Ve 14. století dostal do majetku Krupou klášter v Hradišti. Na začátku husitských válek byl však zničen a Krupá připadla Kuřivodům. Roku 1455 se na panství Kuřivody uvádí pouze část vsi Krupá, zřejmě tedy dnešní Horní Krupá. Roku 1582 přešlo celé panství Kuřivody pod správu Bělou pod Bezdězem, kde byl vybudován zámek.

V roce 1645 bylo v obci uváděno 26 usedlostí, o 100 let později jen 21 usedlíků. Když se v roce 1775 zavádělo první číslování domů, stálo v obci 23 domů. Obyvatelstvo Horní Krupé se živilo převážně zemědělstvím a lesnictvím. Rozvoj řemesel nastal až od 19. století.

K úplnému oddělení obou částí Krupé – Horní a Dolní došlo roku 1766, kdy se Dolní Krupá oddělila jako samostatná farnost. Horní Krupá nadále patřila Kuřivodům k politickému okresu Česká Lípa a soudnímu okresu Mimoň. Roku 1850 se stala Horní Krupá samostatnou obcí s 9 členy zastupitelstva včetně starosty a 2 radních.

Horní Krupá má jednoho významného rodáka – Benjamína Čumpelíka, narozeného v roce 1845. Byl to český lékař a první profesor psychiatrie na české univerzitě v roce 1882. Dlouhá léta žil v Zemském ústavu pro choromyslné v Praze. Bylo to v době, kdy tento ústav zakoupil zámek v Horních Beřkovicích a byla založena pobočka ústavu v Kosmonosích. Roku 1904 položil základy ústavu v Bohnicích.

I tato malá obec měla od roku 1904 vlastní školu. Šlo sice o jednotřídku s učitelem Richardem Stenzlem, ale i tak vznikl školní podpůrný spolek a další spolky jako hasičský a zemědělský.

Nedostatkem bylo špatná dopravní dostupnost obce, teprve v roce 1900 byla postavena silnice na Židlov a do Rokytky a spojily se tak silnice Kuřivody – Osečná a Kuřivody – Mnichovo Hradiště. Roku 1929 byla obec elektrifikována.

Před vznikem vojenského prostoru patřily k Horní Krupé osady Dvůr, Šlapka a Myslivna, rozloha obce představovala 1 086 ha, v obci stálo asi 65 domů a žilo 291 obyvatel. Kromě orby a chovu dobytka byla hlavním zaměstnáním práce v místním mlýně.

Po ukončení 2. světové války vznikl v obci národní výbor, jehož hlavním poválečným úkolem byl odsun německého obyvatelstva, který byl zahájen již na podzim 1945. Po volbách v červnu 1946 se dal předpokládat nadějný vývoj v obci – bylo zvoleno 12 členné zastupitelstvo obce, vznikly pracovní komise, začaly pracovat spolky a organizace, mládež a země-

Tab. 6 – Vývoj počtu trvale bydlících obyvatel – Horní Krupá

Rok	1850	1910	1930	1931	1939	1945	1987	1995	1998
Počet obyvatel	397	272	314	294	261	210	55	63	75

Pramen: ÚPN VÚC Ralsko, Obecní úřad Ralsko (leden 1998)

dělci. Mimo obec však probíhala současné jednání o vzniku vojenského prostoru a vystěhování obce. V březnu 1947 byly písemnosti MNV předány okresnímu úřadu, 1. 4. 1947 pozemky převzala vojenská správa a již 22. 5. 1947 byla obec vysídlena.

V období připojení obce do vojenského prostoru neměla Horní Krupá zvláštní vojenskou úlohu, plnila funkci bydlení. V současné době zde žije 75 trvale bydlících obyvatel a zpracovaný ÚPN VÚC Ralsko nepředpokládá významnější rozvoj a obnovu osídlení. Výhledová velikost byla stanovena na hranici 70 – 80 trvale bydlících.

2.3.4 Hradčany nad Ploučnicí

Obec Hradčany (původní německý název Kummer) se nachází na bývalé středověké kupecké cestě od Mnichova Hradiště k České Lípě. Písčité půda a skalnatý terén nebyly vhodnými podmínkami pro zemědělskou výrobu. Přesto byla obec poměrně lidnatá díky dřevozpracujícímu průmyslu. Na Ploučnici stála pila připomínaná od roku 1711 a pájilo se zde dřevěné uhlí. Ještě počátkem 20. století tu bylo 8 milřů. Velký význam pro obec měla však vysoká pec, neboť mezi Borným a Bukovou se těžila železná ruda. Na Ploučnici byl postaven také železný hamr, ale počátkem 19. století výroba železa zanikla. Stejně tak ukončila provoz barvírna kartounů a bělidlo.

V roce 1870 byla v Mimoně založena Fischelova továrna na nábytek, což bylo hlavním zdrojem pracovních příležitostí pro velkou část obyvatelstva. V obci byl vrchnostenský statek, ovčárna a myslivna. Ve druhé polovině 19. století žilo v obci asi 500 obyvatel. Obec neměla vlastní kostel a na návsi stávala jen drobná kaplička. od roku 1789 byla v obci škola, která byla pro velký počet žáků dvoutrídni. Roku 1883 byla postavena nová budova dvoutrídky. Do roku 1850 měla obec svého rychtáře, pak se již volil starosta. V obci pracoval spolek hasičů, veteránů, pěvecký spolek.

Na počátku 20. století začal stoupat význam obce jako letoviska. Hrabě Valdštejn podporil na Hradčanském rybníku vybudování plovárny, vznikly hotely – před 2. světovou válkou 6 hotelů (např. hotel Letka, hotel Na pláži), penziony, vily a restaurace. Po roce 1909 byla postavena okresní silnice z Mimoně na Doksy a zájem o atraktivní rekreační letovisko ještě vzrostl.

V roce 1932 firma Škoda obec elektrifikovala a obec se slibně rozvíjela až do roku 1938. Tehdy většina německého obyvatelstva odmítla narukovat v mobilizaci do Československé armády a muži raději utekli do lesů. Velký ruch nastal v Hradčanech koncem 2. světové války – v březnu 1945 se zde budovalo letiště pro 60 – 70 vojenských letadel. V dubnu bylo letiště bombardováno spojeneckými vojsky, ale německá armáda se zde udržela až do posledních dnů války a létala odtud bombardovat Mělník a Prahu. Dne 9. 5. 1945 letka plukovníka Rudela odletěla do amerického zajetí a místní Němci vyvěsili bílé prapory. K zajištění bezpečnosti byl po válce do Hradčan nasazen útvar „Strážní letky“, jejíž příslušníci, známí a příbuzní se v obci usazovali.

Hlavním poválečným úkolem bylo obnovit rekreační zařízení a pláže, otevření české školy (25 dětí) a školky (24 dětí), zahájení činnosti spolků (divadelní scéna v hotelu Letka). Pracovní příležitosti byly v blízké Mimoně, v lese a zařízeních cestovního ruchu. Obec požádala Ministerstvo vnitra o navrácení českého názvu „Hradčany nad jezerem“.

V roce 1946 navštívil při určování hranic vojenského zájmu obec armádní generál Ludvík Svoboda, v roce 1948 se již rekonstruovalo letiště a v obci byla umístěna vojenská posádka. Vznikající vojenský výcvikový prostor od roku 1947 naprosto význam Hradčan jako letoviska zlikvidoval.

V březnu 1950 byla zahájena jednání o předání katastrálního území armádě, včetně objektů pláže a hotelu, kde pak sídlila vojenská správa. V lednu 1951 se lidem vysvětlovala nutnost vystěhování, které bylo ukončeno ještě téhož roku.

V rámci vojenského výcvikového prostoru patřily Hradčany díky vojenskému letišti a jeho rozsáhlému zázemí k nejvýznamnějšímu území. Svými parametry a rozsahem patřilo letiště k nejmodernějším na území ČSFR (startovací a přistávací dráha 2 500 x 80 m).

Armáda zde vybudovala 965 bytových jednotek, ubytovny, kasárenský komplex, kluby, obchody, školu a další technickou vybavenost. Sídlní útvar Hradčany v těsné blízkosti letiště sloužil trvalému bydlení pro zaměstnance vojenských lesů a statků a zaměstnance vojenské správy. Po roce 1968 odešli pracovníci vojenské správy a prázdné byty obsadili příslušníci Sovětské armády. Při jejich odsunu však byla značná část objektů a zařízení v jednotlivých lokalitách demontována a odvezena do SSSR (ocelové haly, dřevěné objekty, speciální zařízení jako vybavení letiště, atd.).

Dnes je v Hradčanech trvale obydlen jeden bytový dům a 34 rodinných domků. Obydlenný je objekt bývalého hotelu Na pláži, kde se nachází jídelna Vojenských lesů a statků. V obci je otevřena prodejna smíšeného zboží, umístěna je telefonní stanice, autobusová zastávka a sídlo Lesní správy Hradčany.

V areálu letiště Hradčany nejsou žádné objekty trvale obydleny, z ostatních objektů které dříve sloužily bydlení je 5 paneláků typu BANKS s 80 malometrážními bytovými jednotkami, zájem o ně má Městský úřad Mimoň pro trvalé bydlení. Další 3 české paneláky – 48 bytových jednotek má zájem využívat IPB Praha jako ubytovny. Z českých staveb bylo k bydlení využíváno dalších 53 bytových jednotek. V areálu se kromě rozsáhlého technického zázemí letiště nachází dalších 11 panelových ruských domů (786 malometrážních bytových jednotek, 1+1, 1+2), 2 objekty bývalého štábu, velkokapacitní jídelna letců, obchod, sportovní zázemí (5 hřišť), kulturní dům, základní škola pro 1. – 9. ročník (16 tříd, kapacita 600 – 640 žáků).

Tab. 7 – Vývoj počtu trvale bydlicích obyvatel – Hradčany

Rok	1843	1900	1939	1987	1994	1995	1996	1998
Počet obyvatel	529	397	386	134	130	152	146	155

Pramen: Českolipský deník 1996 – Encyklopedie okresu, Okresní archiv Česká Lípa, Obecní úřad Ralsko (leden 1998)

Dodnes je letiště Hradčany nejvýznamnější ekonomickou prioritou Ralska, je jedním z dominantních prostorů, který na sebe může vázat významné ekonomické aktivity. Návrh urbanistické studie předpokládá maximální využití stávající ubytovací kapacity, optimální využití ploch. Doporučuje využití všech kladných hodnot území k alespoň částečné obnově trvale obytné funkce a její přirozené spojení s funkcí rekreační a provozem cestovního ruchu.

Urbanistická studie počítá jak s doplněním stabilizačního bydlení pro rodiny – rodinné domky, tak s bydlením pro specifické věkové skupiny – malometrážní byty, tak s bydlením přechodným – internát, zařízení cestovního ruchu. Výhledová velikost prostoru Hradčan je stanovena na 700 – 800 trvale bydlicích.

2.3.5 Hvězdov

Hvězdov (původní německý název Höflitz) se nachází na bývalé obchodní stezce Praha – Bělá pod Bezdězem – Kuřivody – Žitava.

Poprvé je obec zmiňována v souvislosti s hradem Děvín, bouřlivý rozvoj zažil Hvězdov v 16. století. V té době (r. 1578) zde stál poplužní dvůr a uváděny jsou dvě části obce – Starý Hvězdov (část obce ležící výše po potoku) a Nový Hvězdov (část obce ve směru k Ploužnici) – jako součást panství Mimoň. V roce 1849 patřily k obci usedlosti Nový Dvůr, Nový Mlýn a Pavlín.

K pěstování plodin a chovu dobytka zde byly dobré podmínky, byl tu hlavně dostatek vody, a proto zde vznikla celá rybníčná soustava, vodní mlýn a pila. Po třicetileté leté válce zde bylo 24 hospodářských usedlostí a do 19. století přibýly další dva mlýny a jedna pila.

Roku 1877 zde byla otevřena bratry Pobudovými malá továrna na sirky, která však ukončila činnost již roku 1893. Další pracovní příležitosti kromě zemědělství nabývala koželužská valcha, několik malých lomů v okolí a hlavně těžba dřeva. Za prací docházela část obyvatelstva také do Mimoně. V obci na konci 19. století pracoval spolek hasičský, dělnický, pěvecký a tělovýchovný. Silné bylo zastoupení továrního dělnictva.

Obec byla elektrifikována až ve 30. letech. V té době obec dosáhla svojí největší populační velikosti – celkem 587 trvale bydlicích obyvatel, z toho 520 Němců (88,6 %), 58 Čechů (9,9 %). Obec žila čilým rekreačním ruchem – vybudováno bylo při rybníku koupaliště, vyhlášený byl hostinec Josefa Pobudy, jehož jméno figuruje i na místě posledního zdejšího

starosty. Škola je uváděna od roku 1790 a v roce 1893 byla postavena nová budova se třemi třídami.

Po 2. světové válce byla obec sice osídlena českým obyvatelstvem z vnitrozemí, ale v roce 1950 se obyvatelstvo muselo vystěhovat a obec byla začleněna do vojenského újezdu.

Pro potřeby armády zde byl vybudován rozsáhlý kasárenský komplex a cvičiště (Hvězdov I a Hvězdov II). Vybudováno bylo 230 bytových jednotek, kluby, ubytovny, obchody. Zvlášť za pobytu Sovětské armády od roku 1968 došlo zároveň k likvidaci mnohých historických staveb (kaple z roku 1783 na tzv. Svěbořické cestě a hřbitovní kaple z roku 1671).

V současné době Hvězdov ožívá – v majetku obce Ralsko 10 finských domků, z toho 6 je již trvale obydleno, 4 rodinné domy se dokončují. Ve Hvězdově I se nachází 14 a ve Hvězdově II dalších 9 rodinných domků zatím neobydlených, ale všechny domy mají již svého majitele a počítá se s rekonstrukcí, budují se sítě. Z dalších objektů využitelných pro bydlení či vybavenost je budova bývalé školy, tělocvična, bývalá prodejna, důstojnická jídelna a kulturní dům (kapacita 400 osob).

Součástí Hvězdova je také Pavlín Dvůr – soukromý majetek – výhledově zemědělská farma s chovem koní. K Hvězdovu patří i lokalita Wollmanova vila – soukromý majetek – výhledově sanatorium pro alergické děti.

Tab. 8 – Vývoj počtu trvale bydlících obyvatel – Hvězdov

Rok	1850	1869	1921	1930	1939	1987	1994	1995	1996	1998
Počet obyvatel	502	306	562	587	562	0	0	15	21	23

Pramen: Českolipský deník 1996 – Encyklopedie okresu, Okresní archiv Česká Lípa, Obecní úřad Ralsko (leden 1998)

Vedle Plouznice a Hradčan má Hvězdov dobré předpoklady pro obnovení trvale obytné funkce sídla: historicky patří k největším sídlům před vznikem vojenského prostoru; alespoň minimálně má zachovanou původní podobu sídelního útvaru a původní využitelné objekty; snadná je dostupnost Mimoně; probíhají rekonstrukce a je patrný zájem o objekty. Kromě funkce trvale obytné má obec díky kvalitnímu přírodnímu zázemí dobré předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu.

Návrh urbanistické studie Hvězdova předpokládá kromě stávajícího obytného fondu, který již má své majitele – je rekonstruován a částečně obydlen – novou výstavbu rodinných domů. Uvažuje s rozvojem nového sektoru služeb pro rekreaci a sport (golfové hřiště, penziony, hotely apod.). Výhledová velikost sídla byla urbanistickou studií stanovena na 180 trvale bydlících obyvatel.

2.3.6 Jabloneček

První zpráva o Jablonečku (původní německý název Gablonz – Jablonec) je již z roku 1352, kdy byla součástí panství Hradiště. Tehdy měla již svůj farní kostel a byla tudíž hospodářským a správním centrem svého okolí. Proti ostatním obcím ležícím na okolních výšínách měla tu výhodu, že zde byl dostatek vody.

Když byl klášter Hradiště roku 1421 dobyt a jeho majetek zničen, získal Jablonecko Jan z Vartenberka. Roku 1434 patřilo Jiříkovi z Dubé a Vizmburu, roku 1436 husitskému vojevůdci Janu Čapkovi ze Sán a pak opět Berkům. O ves byl veden dlouhodobý spor a často se měnili její majitelé. Roku 1848 připadl statek pod správu okresního úřadu v Mimoně, v roce 1850 vznikla samostatná obec, ke které byly připojeny osady Chlum, Prosičky a Pytlíkovský mlýn.

Po třicetileté válce zde bylo 18 hospodářů a jejich počet stále vzrůstal. Záznamy se zmiňují o řemeslnících – tkalci, řezníku, kováři, mlynáři – kteří zde pracovali až do 20. století. V obci byl také obchodník s dobytčím, část obyvatel pracovala jako domácí dělníci pro mimoňskou Rundbugholzovu továrnu na nábytek. Po domácku se zde vyráběly i skleněné perle a lidé se živili navlékáním korálků pro bižuterní podniky na Jablonecku nad Nisou.

Škola byla otevřena roku 1869 pro děti z Chlumu, Prosičky a ostatních samot. Zároveň se učilo i v soukromých hostincích do roku 1879. Roku 1897 byla v Jablonci postavena dvoutřídní škola. Česká škola vznikla až za první republiky.

Po roce 1945 se obec začala znovu osidlovat, ale začlenění do vojenského výcvikového prostoru znamenalo konec poválečné obnovy. Po okupaci v roce 1968 patřilo území mezi

Tab. 9 – Vývoj počtu trvale bydlících obyvatel – Jabloneček

Rok	1843	1900	1939	1987	1995	1996	1998
Počet obyvatel	575	464	235	0	0	0	0

Pramen: Českolipský deník 1996 – Encyklopedie okresu, Okresní archiv Česká Lípa, Obecní úřad Ralsko (leden 1998)

nejchráněnější prostory, neboť zde byla vybudována raketová základna. Zároveň zde byl vybudován rozsáhlý vojenský komplex, sklady vojenské techniky a materiálu, bytový fond (20 bytových jednotek), obchod, klub. Zároveň došlo k likvidaci původního stavebního fondu (největší škodou byl asi kostel), v jižní části prostoru byl vybudován bombodrom Prosičská hora a trhací jámy Židlov, které patří do IV. kategorie největší pyrotechnické zátěže území.

Po odchodu Sovětské armády v roce 1991 byli do Jablonečku na přechodnou dobu soustřeďováni utečenci z jiných zemí.

V současné době je Jabloneček bez trvale bydlících obyvatel. Zpracovaná urbanistická studie sídla předpokládá vytvoření klidné zóny rekreační, zdravotní, rehabilitační. Nacházejí se zde možnosti pro rybaření, myslivost, houbaření, jezdeckého sportu, cyklistiky. Nepředpokládá se vytvoření plnohodnotného sídla s trvalým bydlením.

2.3.7 Náhlov

Náhlov (původní německý název Nahlau) byl vesnicí, o níž první písemná zmínka pochází z roku 1544, kdy patřil pod panství hradu Děvína. V roce 1581 majitel Děvína Karel z Bibrštejna tuto část zděděnou po otci prodal, a tak mohlo vzniknout samostatné panství Chrastná (tvrz, resp. zámeček, je dnešní tzv. Červený dvůr). V roce 1714 obec připadla k panství Stráž pod Ralskem. Pokud jde o církevní správu, obec patřila pod faru v Hlavici a zdejší kapele byla vybudována v roce 1804. Z roku 1839 je zmínka o zdejší škole, kterou vybudoval učitel Václav Honzejek, nová budova školy byla postavena v letech 1900 až 1901.

Na katastrálním území Náhlova se v minulosti nacházela i další obydlená sídla (převážně zemědělského charakteru), která však zanikla při budování vojenského výcvikového prostoru: Holičky (Hultschken); Černá Novina (Schwarzwald); Dolní Novina (Bhm. Neuland); samota (An der Kerbe); Polohlavy (Halbehaupt); Křída (Kridai); Olšina (Wolschen); Dvůr Medný (M. H. Mednay).

Do vzniku vojenského prostoru Ralsko představovala obec Náhlov území o rozloze 309 ha, se 175 obyvateli, 80 obydlenými domy a vlastní školou. Obyvatelstvo se živilo zemědělstvím. Po obsazení vojenského prostoru Sovětskou armádou byl Náhlov vedle Hradčan, Plouznice pod Ralskem a Borečku jedinými sídly, kde zůstali českoslovenští občané. Sídlo fungovalo jako základna zemědělské a lesní výroby pro pracovníky Vojenských lesů a statků.

Z důvodu velmi omezených a někdy neshodných informací o řešeném území jsou v tabulce 10 uvedeny všechny dostupné údaje o počtu obyvatel.

Dnešní Náhlov zatím připomíná zapomenuté sídlo vzdálené od hlavních komunikací i větších středisek osídlení. Na jedné straně je od hlavních urbanizačních prostorů Českolipského okresu oddělen rozlehlým územím bývalého vojenského prostoru Ralsko, jehož další vývoj není zatím stále vyřešen. Na druhé straně sousedí Náhlov s malými sídly nepřilíh rozvinutého Českodubského v okrese Liberec. Nejbližším větším sídlem a hlavním obslužným střediskem je pro Náhlov obec Osečná na území okresu Liberec. Rozvoj Náhlova může být značně ovlivněn novými aktivitami a rozvojem jednak území bývalého vojenského prostoru a na druhé straně Osečné, Lázní Kunderatic a celého rekreačního prostoru Hamr na Jezeře.

Tab. 10 – Vývoj počtu trvale bydlícího obyvatelstva – Náhlov

Rok	1843	1900	1896	1910	1930	1987	1995	1997	1998
Počet obyvatel	228	175	184	137	121	84	70	78	80

Pramen: ÚPN VÚC Ralsko, Obecní úřad Ralsko v Kuřívodech (leden 1998)

V návrhu urbanistické studie Náhlova se předpokládá maximální využití stávajícího bytového fondu sídla s těmito prioritami: modernizace bytových jednotek stávajícího bytového fondu, zároveň obsazení dnes nevyužívaných bytů; rekonstrukce většiny původních zchátralých objektů rodinných domů v sídle a jejich následné využití pro trvalé bydlení, (event. i rekreační); doplnění stávající struktury zástavby novými objekty – 4 rodinné domy (možné využití pro trvalé či rekreační bydlení).

Zároveň se předpokládá výstavba objektů podnikatelských aktivit, zařízení občanské vybavenosti, služeb a drobné výroby. Vzhledem k zajímavé poloze sídla v krajiněm prostředí je navržena výstavba event. rekonstrukce některých objektů na penziön apod. Výhledová velikost sídla byla stanovena na hranici 160 trvale bydlících.

2.3.8 Ploužnice

Zprávy z roku 1460 popisují Ploužnici (původní německý název Plauschnitz) jako pustou ves, součást Kuřivod, pouze s jedním dvorem. V období 1850 – 1868 byla obec částí Hvězdova a byla uváděna pod jménem Plužná. Ploužnice byla výrazně zemědělskou obcí díky dobrým podmínkám pro hospodaření – převládá chov dobytka. Bohaté lesy umožňovaly těžbu dřeva, v okolí pracovalo několik smolných pecí.

V 19. století byla kromě mlýna postavena také pila na zpracování dřevní hmoty. Průmyslový rozvoj Mímoně přispěl k odchodu lidí za prací do města.

V roce 1921 žilo v obci 425 trvale bydlících obyvatel, z toho 391 Němců (92,0 %) a 27 Čechů (6,6 %). V období kolem roku 1930 zažila obec nejrušnější časy, neboť v obci bylo zřízeno koupaliště a Ploužnice byla významným rekreačním místem.

Škola byla v obci vybudována poprvé až v roce 1928 – čtyři oddělení a byla pouze česká. V obci nebyla nikdy německá škola, proto německé děti navštěvovaly školu ve Hvězdově.

Po 2. světové válce, po odsunu německého obyvatelstva a dosídlení českým obyvatelstvem z vnitrozemí byla obec zahrnuta do vojenského prostoru a znovu vysídlena. Ploužnice byla ze všech sídel armádou nejméně postižena. Plnila vždy funkci bydlení, v provozu byla truhlárna a provozovna živočišné výroby.

V současné době patří Ploužnice v bývalém vojenském prostoru k územím s nejhodnějším předpoklady pro alespoň částečnou obnovu trvale obytné funkce obce: historicky patří k největším sídlům před vznikem vojenského prostoru; alespoň minimálně má zachovanou původní podobu sídelního útvaru a původní využitelné objekty; snadná je dostupnost Mímoně; probíhají rekonstrukce a je zde zájem o objekty.

Tab. 11 – Vývoj počtu trvale bydlícího obyvatelstva – Ploužnice pod Ralskem

Rok	1921	1930	1987	1994	1995	1996	1998
Počet obyvatel	425	421	129	120	153	151	294

Pramen: Českolipský deník 1996 – Encyklopedie okresu, Okresní archiv Česká Lípa, Obecní úřad Ralsko (leden 1998)

Od roku 1995 došlo v Ploužnici k největšímu přírůstku trvale bydlícího obyvatelstva v prostoru Ralska. V současné době byly nově zrekonstruovány 2 bytové domy s 80 bytovými jednotkami a trvale je obydleno dalších 34 rodinných domů.

Návrh urbanistické studie Ploužnice předpokládá výstavbu přibližně dalších 30 rodinných domů, které by měly přispět ke stabilizaci nového obyvatelstva a optimálnímu využití volných ploch. Výhledová velikost obce byla stanovena na 240 trvale bydlících obyvatel a v současné době byla již překročena.

2.3.9 Svěbořice

Již počátkem 14. století byly Svěbořice (původní německý název – Schwabitz) velkou farní obcí s výhodnou polohou na cestě Mímoně – Osečná. Díky poloze však také trpěly v období válek, neboť tudy táhly vojenské oddíly. Z roku 1426 je uváděn skalní hrad Štohánek.

Pro rozvoj zemědělství měla obec velmi dobré podmínky – dostatek vody, v lesích plno pramenů a studánek, soustava 5 rybníků na Svěbořickém potoce. Obec patřila k nejhustěji osídlenému území.

Tab. 12 – Vývoj počtu trvale bydlícího obyvatelstva – Svěbořice

Rok	1910	1938	1945	1987	1994	1995	1996	1998
Počet obyvatel	635	615	562	0	0	0	0	0

Pramen: Českolipský deník 1996 – Encyklopedie okresu, Okresní archiv Česká Lípa, Obecní úřad Ralsko (leden 1998)

Po třicetileté válce bylo v obci 42 hospodářů jejichž počet i nadále vzrůstal. Převládala zemědělská výroba a chov dobytka, v okolí se také těžila železná ruda a zpracovávala se v Hamru. Z řemesel je v 18. století uváděn jeden kovář, jeden tkadlec. Rozvoj výroby nábytku v Mimoní v 19. století přispěl k tomu, že část obyvatelstva ze Svěbořic odešla nebo začala docházet do Mimoně za prací. Ke Svěbořicím v té době patřily další sídla: Palohlavy, Dolní Novina, Černá Novina, Holičky, Hamr, Útěchovice, Nový Hvězdov a další 3 samoty.

První škola byla zřízena již v 16. století, do 1869 to byla jednotřídka, do roku 1888 dvou-třídká a v roce 1889 byla postavena nová školní budova. V obci byla škola vždy plně obsazena, netrpěla nedostatkem dětí.

Až do začátku 2. světové války patřila obec k největším sídlům (po Kuřivodech) prostoru Ralska. Obec žila i bohatým kulturním životem s mnoha spolky – řemeslnický, pěvecký, zahrádkářský, tělocvičný, dělnický.

Po roce 1945 byla v obci založena také česká škola, počet obyvatelstva téměř dosáhl předválečného stavu a úspěšně začala poválečná obnova. V přípravách budování výcvikového vojenského prostoru byla obec zahrnuta do jeho území, činnost MNV byla ukončena v březnu 1947 a do konce roku byla obec vysídlena. Za období využívání prostoru Československou a Sovětskou armádou byl ve Svěbořicích I umístěn kasárenský celek se 101 bytovými jednotkami, svobodárny, kluby, obchody, sklady. V blízkém lese byl vybudován areál Svěbořice II – bojová část s komplexem přechodně obyvatelných objektů a navazující střelnice a vodní cvičiště.

Přesto, že před 2. světovou válkou byly Svěbořice po Kuřivodech druhým největším sídlem prostoru, byl zničen veškerý původní obytný fond a stávající stavební objekty jsou pro obnovu trvalého bydlení téměř nevyužitelné. V současné době je lokalita bez trvale bydlícího obyvatelstva. Prostor střelnice Svěbořice II je rezervován pro výstavbu chovné stanice ohrožených druhů zvířat (150 kusů zvířat a navazující provozní objekty), která by přispěla k vyváženému využití přírodních hodnot s turistickou a rekreační funkcí území, zvýšení atraktivity území. V lokalitě Nový Dvůr (Svěbořice I) je kromě skladového areálu umístěno 101 bývalých malometrážních bytových jednotek, svobodárna a bývalý obchod. Jejich využitelnost je nutné prověřit.

Návrh zpracované urbanistické studie Svěbořic nepředpokládá obnovu původního sídelního útvaru. Počítá s výstavbou asi 30 – 40 malometrážních bytových jednotek pro zaměstnance chovné stanice, s výstavbou penzionu (60 lůžek) a hotelu (150 lůžek) se sportovním zázemím. Výhledová velikost sídla byla stanovena na 40 trvale bydlících obyvatel.

3. Současná struktura obyvatelstva

Po odchodu sovětských vojsk tvořilo torzo osídlení 9 lokalit s minimálním nebo nulovým počtem trvale bydlícího obyvatelstva – Boreček, Hradčany nad Ploučnicí, Plouznice pod Ralskem, Hvězdov, Svěbořice, Náhlov, Jabloneček, Horní Krupá a Kuřivody, které jsou sídlem obecního úřadu obce Ralsko.

Bytový a ostatní stavební fond byl po opuštění území Sovětskou armádou značně zdevastován a zničen. Na všechny ruské stavby na území obce Ralska

Tab. 13 – Vývoj počtu trvale bydlícího obyvatelstva obce Ralsko po roce 1991

Rok	1991	1992	1993	1995	1996	1998
Počet obyvatel	524	633	658	729	730	894

Pramen: SLBD 1991, Obecní úřad Ralsko (1992 – 1998)

Tab. 14 – Vývoj počtu trvale bydlících obyvatel sídelních lokalit

Sídelní lokalita	1992	1993	1995	1998
Kuřivody	183	183	208	208
Boreček	70	63	62	69
Dolní Krupá	50	63	63	75
Hradčany nad Ploučnicí	130	147	152	155
Jabloneček	0	0	0	0
Náhlav	80	67	70	80
Ploužnice pod Ralskem	120	135	153	294
Svébořice	0	0	0	0
Hvězdov	0	0	21	23
Celkem Ralsko	524	658	729	894

Pramen: údaje Obecního úřad Ralsko

bylo vydáno povolení k odstranění stavby, neboť většina těchto objektů neodpovídá českým normám, neexistuje žádná dokumentace. Nutné je technické posouzení všech objektů a stanovení jejich další využitelnosti.

Od roku 1991 zájem o Ralsko roste, zvyšuje se jeho populační velikost, zájem o bydlení i podnikatelské aktivity. K osídleným lokalitám patří Hradčany, Boreček, Ploužnice, Hvězdov, Náhlav a Kuřivody. Zcela vylidněny stále zůstávají Svébořice a Jabloneček. Všechny lokality patří velikostně do nejmenší kategorie sídel. Populačně nejsilnějšími lokalitami jsou Kuřivody, Ploužnice pod Ralskem a Hradčany. Největší přírůstek od roku 1995 zaznamenala Ploužnice pod Ralskem, která byla ze všech sídel nejméně postižena vojenskou činností a vždy plnila funkci bydlení. V současnosti se zde podařila rekonstrukce 2 bytových domů s 80 bytovými jednotkami, které se úspěšně zaplňují novými obyvateli.

Demografická situace v obydlených lokalitách je příznivá. Věková struktura současného trvale bydlícího obyvatelstva je velmi mladá, časté je zastoupení rodin s více dětmi, silná je produktivní složka obyvatelstva. Příznivý zatím zůstává i demografický vývoj celého okresu Česká Lípa. Stávající složení obyvatelstva je dobrým předpokladem obnovení procesu přirozené reprodukce obyvatelstva v území a pokud bude úspěšná jeho stabilizace, tento příznivý vývoj by měl zajistit dostatek ekonomicky aktivní složky obyvatelstva. Na jeho stabilizaci bude mít vliv především další rozvoj bydlení, pracovních příležitostí, vybavenost a celková atraktivita prostoru.

4. Předpoklady dalšího populačního vývoje

Mladá struktura současného trvale bydlícího obyvatelstva v osídlených lokalitách obce Ralsko i okresu Česká Lípa jsou příznivým předpokladem obnovení přirozené reprodukce obyvatelstva. Hlavním zdrojem oživení populačního vývoje je však nutná migrace z jiného území. Za významný stabilizační faktor nejen pro současnou bydlící mladou generaci ale i pro nové migranty lze považovat nabídku bydlení a pracovních příležitostí.

Přesto, že demografický vývoj ČR není optimistický, potřeba bytů a zájem o bydlení neklesají (80 % mladých domácností v ČR začíná bydlet ve společném bytě s rodiči). Štěpení rodin, vznik většího počtu malých domácností, úbytek domácností s chtěným soužitím více generací, snaha každé cenzové domácnosti mít vlastní byt, rostoucí potřeba bytů pro jednotlivce (rozvody,

jednočlenné domácnosti důchodců) – to vše přispívá ke zvýšenému zájmu o byty. Lze tedy předpokládat, že možnost bydlení ve vybraných lokalitách prostoru Ralsko přivede nové obyvatelstvo a bydlení bude hlavním stabilizujícím prvkem prostoru.

Obecní úřad eviduje v lednu 1998 přibližně 200 zájemců o bydlení a příjem dalších žádostí byl pozastaven. Zájem o bydlení je registrován ne jenom z okresu Česká Lípa a nejbližšího okolí, ale z celé ČR. Celkový rozsah obnovitelného a využitelného stavebního fondu pro bydlení se odhaduje na 800 – 900 bytových jednotek.

Pro obnovu sídel jsou nejvhodnější podmínky v těch lokalitách, které mají alespoň částečně využitelný stavební fond, dobrou dopravní dostupnost a blízkost většího střediska, koncentrují největší podíly stávajícího obyvatelstva, evidují zájem o bydlení a jiné ekonomické aktivity – Kuřivody, Hradčany, Hvězdov a Ploužnice. Ralsko je rozsáhlé území plných kontrastů jehož objevení a oživení teprve čeká.

Literatura:

- BÍLEK (1997): Urbanistická studie Jabloneček. SAUL s. r. o. Liberec.
HÁNA, W. (1987): ÚPN VÚC Ralsko. Ateliér Botič.
PITELKA, L. (1997): Urbanistická studie Náhlov. SAUL s. r. o. Liberec.
PITELKA, L. (1997): Urbanistická studie Ploužnice pod Ralskem. SAUL s. r. o. Liberec.
PITELKA, L. (1997): Urbanistická studie Svěbořice. SAUL s. r. o. Liberec.
PITELKA, L. (1997): Urbanistická studie Hvězdov. SAUL s. r. o. Liberec.
PLAŠIL, J. (1997): ÚPN VÚC Ralsko. SAUL s. r. o. Liberec.
PLAŠIL, J. (1997): Urbanistická studie Hradčany nad Ploučnicí. SAUL s. r. o. Liberec.
Podklady Obecního úřadu Ralsko v Kuřivodech.
Materiály okresního archivu v České Lípě.
Šetření vojenské správy z roku 1987 o rozmístění bytů a obyvatel.
ŠTĚPÁNEK, M. (1996): Urbanistická studie Kuřivody. Archservis Liberec.

Summary

SETTLEMENT AND POPULATION

The former military area Ralsko area is situated in the southeastern part of the Česká Lípa district in close proximity to the border with the area of the Liberec district. The area is remote from the main thoroughfares as well as bigger centers of settlement. The biggest in the immediate surroundings are Mladá Boleslav (45,000) and Liberec (100,000). Of smaller towns situated on the area's edge the most important are Mimoň, Doksy and Stráž pod Ralskem Ralsko used to be the second largest military area on the territory of the CR. Nearly 60 km² was used for military purposes. The area of the military zone exceeded the district Česká Lípa borders and Bělá pod Bezdězem (Mladá Boleslav district) and Osečná (Liberec district) belonged among the settled settlements.

The military area was founded in 1949 for the needs of the CSA. In the years 1968 – 1991 it was used by soviet army troops. Based on international agreements, from 1990 the Soviet troops left the military zone in 1991. At the same time the military zone was closed down by the Czechoslovak government on 5. 9. 1991 and it was released to the civil sector by 31. 12. 1991. The independent municipality of Ralsko was declared on 1. 1. 1992.

Already before the military zone arose, Ralsko was sparsely inhabited, poor and not so accessible. Natural conditions considerably influenced the living possibilities of local inhabitants – work in the wood, agriculture, building work and later recreation and a spa. Soil used for agricultural purposes was poor quality and did not enable much production. Therefore in most of the area cattle-breeding prevailed.

Since the last century the little inhabited area of the former military zone Ralsko has experienced depopulation tendencies. It was caused by the industrial production development in more important settlement centers in the closest-situated area (especially in Mimoň).

In the period 1900 – 1938 there were about 30 settlements, their parts and seclusions and about 6,500 – 7,000 inhabitants lived in the future military zone. Most of the original population was formed by Germans. Original settlement names are nowadays recalled only by local names on present maps. Without any doubt Kuřivody was the biggest settlement in the area of that time. Other noted settlements were Svěbořice, Hvězdov, Plouznice, Jezová and Jablonec.

The arising of the military area contributed to the absolute extinction of almost all settlements and thoroughly changed the character of the municipalities which survived.

After the Soviet troops' arrival in 1968 extensive areas for troops and family members' accommodation, technical park and many ammunition stores, shooting-ranges and training grounds were built. The area of the military airport in Hradčany was the most noted locality. In the area more than 20,000 soldiers and family members from SSSR lived permanently and they were concentrated in the localities Kuřivody, Hradčany, Vrchbělá, Hvězdov I and II, Svěbořice, Nový Dvůr, Jablonec, Jezová. Czechoslovak citizens remained only in Hradčany, Plouznice, Náhlov, Boreček – mostly employees of VLS Mimoň and ČSA.

Over 20 years of use by the Soviet army after 1968 brought, apart from the construction of military buildings construction, the liquidation of the original building fund and historically valuable buildings. A big part of the used area was contaminated, polluted or requires pyrotechnical sanation.

Besides military activity, the area was affected by mining and the processing of uranium started in the early 70s in the mined surroundings of Stráž pod Ralskem – Hamr na Jezeře.

After the Soviet army withdrawal an extensive area full of contrasts was released to the public sector: areas unaffected by antropogenic activity with significant natural values; an area highly damaged by pyrotechnical load – from uranium-mining, soil contamination, etc.; an invested-in area with an extensive building fund, but at present unused and devastated.

At present Ralsko is unique especially from the natural values point of view. According to professional data almost 90 % of the area remained directly unaffected by man in the last 50 years. It is rare to find in central Europe such a large and continuous area left in substance to natural development only. From this point of view Ralsko can be considered one of the most valuable areas in central Europe.

After the Soviet troops' withdrawal the settlement(s) fragment was formed by 9 localities with a minimal number of or no permanent inhabitants – Boreček, Hradčany nad Ploučnicí, Plouznice pod Ralskem, Hvězdov, Svěbořice, Náhlov, Jabloneček, Horní Krupá and Kuřivody, which is site of the Ralsko municipality local council.

Among inhabited localities belong Hradčany, Boreček, Plouznice, Hvězdov, Náhlov and Kuřivody. Svěbořice and Jabloneček remain quite depopulated. All the localities belong to the smallest category of settlements in terms of size. The highest population is in Kuřivody, Plouznice pod Ralskem and Hradčany. In these settlements the highest interest in habitation and business activities development has been seen. The reason is the easy accessibility to Mimoň, at least a minimally-preserved original settlement and usable buildings form, running reconstruction and interest in buildings. Hradčany airport area is especially attractive, and its revival would surely bring an important impulse for the area's development.

The biggest increase since 1995 has been seen in Plouznice, which had been least affected by military activity and always fulfilled a habitation function.

The demographic situation in the inhabited localities is favourable. The age structure of the present permanent inhabitants is very young, representation of more children families is common and the productive population part is strong. The demographic development of the whole Česká Lípa district also still remains favourable.

The present population composition is a good presupposition for the restoration of the natural population reproduction process in the area, even when the principle contribution is the necessary migration of population from another territory. Its stabilization will be above all influenced by the further development of habitation, job openings, equipment and general area attractivity. Ralsko is an extensive area full of contrasts which still awaits discovery and revival.

(Pracoviště autorky: referát regionálního rozvoje Okresního úřadu v Liberci, nám. Dr. E. Beneše 26, 460 73 Liberec.)

Do redakce došlo 6. 4. 1998

Lektorovali Václav Poštolka a Zbyněk Ryšlavý